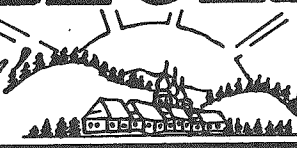

Карпатська Русь

Karpatska Rus *Carpatho-Rus*

SECOND CLASS POSTAGE PAID AT YONKERS, NEW YORK AND OTHER MAILING ADDRESSES

Ч,22 ЮНКЕРС Н.Й. 25ГО ОКТЯБРЯ 1996, YONKERS,N.Y. OCTOBER 25,1996, VOL. LXIV, NO.22

ПОЛЬЩА

ПОСЛИ ЗА ЗВОРОТОМ ВЛАСНОСТИ ВИСЕЛЕНИМ В АКЦІЇ «ВІСЛА»

Посли Соймової Комісії Народних Меншин і Етнічних признали на засіданні у вівторок, 8-го октября, же населенню з Польщі полуднево-східної, котре було виселене в 1947 р. в рамках акції «Вісла» на землі північні і західні, належит звернути власність. На думку цілої комісії, треба приготувати закони реприватизаційні в такий спосіб, аби то уможливити. До таких узгоднень дійшли послы, приготвуляючися до виїздного засідання комісії в воеводстві новосандецком і кроснянском на зустріч з Лемками, котри там повернули.

Предсідатель Комісії Яцек Куронь не скривал, же проблема звороту власности виселеним в рамках акції «Вісла», котрим одобрено ліси, землю і вигнано з батьковщини, ест проблемом незвичайно трудном, понеже лучится зо справом реприватизації. "Лем нечисленні з них тепер вертают на тоти землі і ходит о то, жеби в законі реприватизаційном были узгляднени, бо то им належится і тогди буде все в порядку, без розпочатя цілої дискусії в справі акції «Вісла», - сказав Куронь. Додал, же він сам не має сумніву, же примусове виселеня людей з батьковщини "ест збродньом проти людства",

Куронь поінформував, же в новом Міністерстві Публічної Адміністрації буде департамент до справ народних меншостей і етнічних. Комісія виступила з постулятом о покликаня Комітету для Справ Національних і Етнічних Меншостей, в состав котрого входили би заступники міністрів або директори департаментів, заінтересованих міністерств, а предсідателем комітету став би заступник прем'єра.

ЛЕМКІВСКИ ГОРИ НЕЩАСТЬ

В польской газеті *Nowy Dziennik*, котра виходит в Нью-Йорку, была поміщена обширна статя Ежи Ястшембовского під таким заглавіем. Автор в часі війни переходив на Лемківщину на Словакію яко член польской подпольної організації. Тото

Posłowie za zwrotem mienia wysiedlonym w akcji "Wisła"

Posłowie Sejmowej Komisji Mniejszości Narodowych i Etnicznych uznali na wtorkowym posiedzeniu, że ludności z Polski południowo-wschodniej, która została wysiedlona w 1947 r. w ramach akcji "Wisła" na ziemie północne i zachodnie, należy zwrócić mienie. Zdaniem całej komisji, trzeba przygotować ustawy reprivatyzacyjne w taki sposób, aby to umożliwić. Do takich uzgodnień doszli posłowie, przygotowując się do posiedzenia wyjazdowego komisji w woj. nowosądeckie i krośnieńskie na spotkanie z Łemkami, którzy tam powrócili.

Przewodniczący Komisji Jacek Kuroń (UW) nie ukrywał, że problem zwrotu mienia wysiedlonym w ramach akcji "Wisła", którym odebrano lasy, ziemię i wyrzucono z ojcowizny, jest problemem niezwykle trudnym, ponieważ łą-

czy się ze sprawą reprivatyzacji. "Tylko nieliczni z nich obecnie wracają na te ziemie i chodzi o to, aby w ustawie reprivatyzacyjnej byli uwzględnieni, bo to im się należy i wówczas będzie wszystko w porządku, bez wzniecania całej dyskusji wokół akcji "Wisła" - powiedział Kuroń. Dodał, iż on sam nie ma żadnych wątpliwości, iż przymusowe wysiedlanie ludzi z ojcowizny "jest zbrodnią przeciw ludzkości".

Kuroń poinformował, że w nowym Ministerstwie Administracji Publicznej będzie departament ds. mniejszości narodowych i etnicznych. Komisja wystąpiła z postulatem o powołanie Komitetu ds. Mniejszości Narodowych i Etnicznych, w skład którego wchodziłoby wiceministerstwo bądź dyrektorzy departamentów zainteresowanych ministerstw, a na czele komitetu stałby wicepremier.

З газети "Nowy Dziennik" од 11-го октября (жовтня) 1996 р.

было в часі німецької окупації. Лемки проводили многих Поляков через границу. Тепер, по довгих роках, Ястшембовский одвиділ Лемковину і стрічався з оставшим в живих Лемком, котрий його переводив через границу в часі війни. Розмову з ним він помістив в згаданій газеті, з котрої ми переводимо дакотри фрагменти:

Пане Юрку, панови першому...

"По довгих роках перший раз о том говориме, бо то человек нигда не знал, што буде добре, а што планно", - Иван Галюта оператся о ворота стодоли по цілоденной праці в полю. "Зараз першої осени войны приїхало до нас авто, висіло двох в цивільному, але штоси моцно визерали на войскових, і отец зараз вигнал нас з хижки і замкнувся з ними. Потом мама дала ім їсти, а на ноч они з няньом вийшли і няньо вернули заболочени лем на рано. Ми раз лем пробували питати, але няньо так на нас посмотрили, же ми юж знали, же военна тайна і нигда більше, аж до дня смерти о нич не питали. А потом то мало было місяця, жеби кто в ночи од сторони поля

не стукал, ми з братом Васильом прецінь чули, а няньо, нич не говорячи, одівалися і лем ранком вертали...

Як по більше як 50 років оказуеся, улан Николай Голюта бив провідником курерів Подземельной Польщі, удаючися через Карпати на Венгрію. "И не він оден, - говорит Ваньо. - На зміну з ним ходив Николай Кукуляк з нашого села, а ищи хибаль и наш сусід Гомзик, хотяй того не знаме точно. Лем додумаемся по том, як няньо з ним бесідували.

- Як мав на имя - Гомзик?

- Но, прецінь... Василь Губик.

- Зараз, зараз, отже, Губик чи Гомзик!

Брат Ваня, Теодор Голюта, засміялся:

- Ой, пане Юрку, ищи вельо мусите учитися о лемковском обичаю. Назвиска у Лемков были для властей, бо всяки

(Продовження на ст.2)

(Продовження з ст.1)

власти лем по назвисках розпознають людей. Лемки меже собом мали домашні прозвища. Наш няньо Николай Голюта кликався Онуфер, а Василь Губик - Гомзик. Тут и то непорозуміння.

Лемковски трагедії.

- З Гомзиком і його родином сталася трагедія, - продовжує Ваньо, операючися на воротах стодоли. - Было так: першої осени по війні совітски офіцери і польски ходили по селі і сильно намовляли до виїзду на Україну. А циганили! Гварили: "Ви прецінь православни Українці, ту вшытко попалене, а на Україні дома на вас чекают і землі скілько угодно". Но і, знаєте, дакотри на то пошли, а серед них Гомзик. Зимом началися транспорти. Але юж на станції Королик під Римановим тримано переселенців шість тижнів на морозі, без паші і хліба. То наперед худоба начала здихати, а потом и люде стали умерати. И так Гомзик з родином вигинули. А од тих, што пережили і доїхали на Україну, як вісти зачали приходити, то оден плач! А вертати юж не можна было. І до днеска дакотри там на них гварят: "Ви сяки-таки, ви Поляки!"

Пізнійше, по смерти Сверчевского, то навет не намовляли, лем сильно виселювали на заходни землі. Польский офіцер по селі ходил з паперями, на каждого штоси мал, питался, де уроджени, де хрещени. А ту прецінь ціле село было православне, што за Німця робили? Няньо вшытко сказали правду, а інши (Гомзик, певно также) боялися, чи не будут стріляти в зад голови і нич не говорили. Наконец офіцир гварит: "Лем Голюта і Кукуляк на горі повіли правду, а решта - до виселеня". Были таки, што до лягру в Явожні тогди трафили, а одтамаль трудно было вийти живим і здоровим.

А вшытко через нашу лемковску натуру, бо Лемко не кричит, не бунтуеся, ціла армія вйде му на голову, а він затне зуби і лем сильнійше напре в хомут", - кінчит Ваньо, указуючи на хомут.

Дивуюся, чом ціле село было православне, прецінь Лемки од віков были переважно греко-католиками. А тепер з черги ціле село ест римо-католицке. Як то так?

Оповіданя Теодора.

Теодор Голюта запрошат до своей хижи, напроти Ваньовой. Аж до емеритури через 27 років учил в школі в Тиляві. Говорит чистим літературним польским языком, котрого може йому позавидувати не оден політик в Варшаві.

Православие пришло до села випадков, а навет випадково. Давно тому вшытки ту были греко-католиками, однак был колиси ксьондз захланний і нечулий на людску кривду. Случився випадок - хлопец упал з даху в часі

будови плебанії і поламал кости. Ксьондз не лем не повіз його до доктора або заопікувался ним, але навет родині не дал нич на отертя слез. Тогди люде збунтувалися, солидарно пішли і попросили о православного попа. То было юж давно. Натомість з римским католицизмом то юж справа повоенной політики.

По війні попа забракло, не мушу пану вияснювати чому. Натомість з Дуклі приїхал римский ксьондз Котуляк, казал уставитися Полякам і Лемкам особно, оголосил, же православних не буде сповідати. Баби обурени зараз вишли. Однак же попа юж зовсім не мало бути, бо спалену церкву одбудовано jako костел католицкий. Наступник ксьондза Котуляка начал нарешті всіх сповідати. Отже по роках тоти Лемки, котри пережили, а не были вивезени, якоси пристали до римского костела. Але ест до днеска в старшом поколіню даяка ураза до ксьондзов, бо дали нам тогди одчути, же ми есмо християнами гіршой категории.

Очи Теодора стают мокри: "Пане Юрку, до днеска остал у Лемков страх перед неправильном ідентичностьом. Вшытки нам гварили, же ми "ніх": Мадяре і Українці, Поляки і Совіти. А ми як чуеме "ви есте наши, то знаме, же або будут брати до войска: або на фірманку, або до кованя ровів, або лагрів інтернованя. В першу войну найгорши были Мадяре, прозивали Лемков москальофілами і пятом комоном, цілу лемковску старшину взяли до лагру Талергоф, откаль мало котрий вернул. В другу войну лем кілька з вивезених Лемков вернуло з Дахау і Освенціма, а до того Німці напустили на нас Українців. В нашом селі перед войном жило близко двіста фамелий, в том одна польска, три жидовски, ціла решта - Лемки. Українска поліция казала Лемкам деклярувати за Україном. И што пан скаже: ані одна родина не підписала листи. То поліцаї мстилися: як такий ішов дорогом, каждый Лемко здалека мав шапку зняти і голосити: "Слава Україні", то українский учитель казав нам викрикувати, коли входил до кляси. Але ми дальше відповідали, як были навчени: "Слава Иисусу Христу".

Теодор: - Знов по війні, то з Лемків роблено Українців і в додатку - бандитов. Прецінь на нашой території, ани не мешкали Українці, ани не было УПА. А одна банда дійсно пришла по війні, спалила кільканадцят домів, рабувала што могла, дакотри з бандитов бесідували по польски, а оден, што го жовніри застрілили зараз рядом, то мав на собі мадярски войскови штани. Лежит точно нинішном поширеном шосом: о, акурат ТІР над ним переїзджат.

Потом было слідство проти Лемков. А як проваджено слідство, то я юж не буду пану гварити, нехай пан сам собі почитае (В книжці Романа Хомяка «Nasz Lemkowski Los», Sadecka Oficyna Wydawnicza, Nowy Sacz, 1995), описане ест меже іншим слідство, в часі котрого працівники УВ розбили кресло на голову переслуховуваного Лемка. Нич в тому

такого нового для родин аковців, тортурованих і розстрілованих в Варшаві, Люблині і где інше. Была однак ріжниця: аковці знали, же тортури виконуют убекі. Лемки знали, же іх тортуруют Поляки.

Ищи живут меже нами Поляки, котри знущалися над Лемками в сорокових роках, а ми одвертаме голови, удаеме, же не памятаме. Коли би того діялося меже гуралями в Татрах, юж би тоти Поляки давно не жили. А коли старшого брата Василя взяли до войска, то од разу послали його до карной компанії - на Шлеску в гуті угольна торах перекидал. А чому? Бо Українец - підозрілий елемент.

И так то ест, пане Юрку, же в Польши нас прозивают Українцями, на Україні - Поляками, а ми прецінь ні одно, ні друге: ми тутешни, Лемки. Отже ми зо своей ідентичностьом крилися.

Тепер юж ест ліпше, але прецінь ищи в шістьдесятих роках, коли пан у нас появился, родиче боялися при пану, а навет при отвертих вікнах бесідувати по лемківски. Боялися, бо як хтось подслухал, же не по польски бесідуот, зараз міг дати знати до войта. А войта малисме барз планного. И навет діти, з котрими пан ся бавил, не хотіли при пану свободно бесідувати по своему.

(Закінчення на ст.4)

ЯРОСЛАВ ЗВОЛІНСКИЙ

ЛЕМКИ В ОБОРОНІ ВЛАСНОЇ

(Передрук з книжки на польском языку, 1996 р.)

(Уривок)

И В А Н Ф У Д Ж А К

Оден з кількандцяти живучих партизанов одділа "Борці за свободу".

Свой военни пригоди начал jako 13-літний хлопец. На початку jako післанец і розвідувальник, а потом jako повноправний партизан в одділі "Борці за свободу". В 1945 р. вивезений до СССР. Втікае з Донбасу в свои родинни сторони і укриватся у бывших АК-овців.

Його биография - то особлива повість, яку писало житя. Виселений на заходни землі Польши, вертат в родинни сторони, где борется з противностями судьби. Посідат много военных одзначень чехословацких і совітских.

До представлених осіб належало би долучити много инших, барз знаних прозвищ - героів тамтих днів, а в тому і полковника Вячеслава Квітинского, Григорія Водзіка на псевдо «Wyscig», Андрея Завійского на псевдо «Ярецкий»,

(Продовження на ст.3)

(Продовження з стор. 2)

Войтіха Косіби на псевдо «Петр» - одинокого Поляка, котрий нігди, навет в найтрудніших часах для Лемків не одсунулся од них. Може ищи живут і инши гдеси в колхозах. Василь Хомяк, Иван і Олена, Михаил Шквир, Теодор Терпак, Йосиф Баницкий, Константин Костик з Дошниці, Дралови з Терстяни, Андрей Губик з Зындрановой. Може і они, Тоти, котрих указано і Тоти, котрих прозвища вилетіли з памяти, вспомнут часи борби о житя, о перетриваня ту на своейм. Нехай памятают, же их земля на Лемковині чекат на них, часом зароснена кряками, часом не заорана, але то ест их земля, их гори, ріки, але также их придорожни крести, церкви і цминтари, свідки их предков - бо доки жие память - істнуе народ.

Хочу оддати честь і поклонитися тим, котри загинули од куль, были замордовани в концлагерах, закатовани послі войны в арештах, понесли смерть в інший спосіб.

Вічна Вам Память!

1. Aleksander Burdow		— jeniec z Buchenwaldu, zginął na górze Dziurdź.
2. Piotr Barna,	Myscowa	— zginął w powstaniu słowackim.
3. Łukasz Baligrodzki	Myscowa	— zginął w walce.
4. Michał Baligrodzki	Myscowa	— zginął w Niemczech.
5. Oryna Baligrodzki	Myscowa	— rozstrzelana przez Rosjan w Krampnej
6. Seman Baligrodzki	Myscowa	— zginął w walce w Myscovej.
7. Piotr Baligrodzki	Myscowa	— zginął w walce w Myscovej.
8. Jan Baligrodzki	Myscowa	— zginął w walce w Myscovej.
9. Andrzej Barna	Myscowa	— zginął w walce w Myscovej.
10. Stefan Brendzia	Myscowa	— zginął w walce w Myscovej.
11. Mikołaj Brelo	Myscowa	— zginął w walce w Myscovej.
12. Marta Bakan	Myscowa	— rozstrzelana przez Niemców.
13. Józef Banycki	Myscowa	— zamordowany w Oświęcimiu.
14. Piotr Beskidniak	Myscowa	— zginął podczas przekraczania linii frontu.
15. Paraska Beskidniak	Myscowa	— matka Piotra, zginęła na froncie.
16. Terentij Cichon	Myscowa	— zginął w walce.
17. Dymitr Cyha	Myscowa	— zginął we wsi Romaniwka od kul Ukraińców, niedaleko Tarnopola.
18. Anna Dochtor	Myscowa	— zginęła w walce w Myscovej.
19. Dymitr Decak	Myscowa	— zginął w walce w Myscovej.
20. Aleksander Decak	Myscowa	— zginął w walce w Myscovej.
21. Piotr Decak	Myscowa	— zginął w walce w Myscovej.
22. Stefan Dobrowolsky	Myscowa	— zginął w Niemczech za dywersję.
23. Dymitr Dyn	Myscowa	— w wieku 14 lat zginął w Bodakach.
24. Seman Fudzak	Myscowa	— zamordowany przez SS.
25. Andrzej Fornal	Myscowa	— zginął w walce.
26—29. Fornal i troje dzieci	Myscowa	— zginęli w Myscovej.
30. Stefan Frycki	Myscowa	— zginął w walce w Myscovej.
31. Piotr Fecina	Myscowa	— b. partyzant, zginął na wojnie jako żołnierz Armii Czerwonej.
32. Paweł Fecina	Myscowa	— zginął na froncie pod Berlinem.
33. Wasyl Gres	Myscowa	— zaginął bez wieści w ZSRR.
34. Jan Haras s. Pawła	Myscowa	— zamordowany w Oświęcimiu.
35. Jan Haras s. Semana	Myscowa	— zamordowany w Oświęcimiu.
36. Pawło Horodin	Rostów	— b. jeniec, partyzant zginął w Powstaniu Słowackim.
37. Hryc Jawylak	Zyndranowa	— zginął w Powstaniu Słowackim.
38. Stefan Jankowycz	Myscowa	— w wieku 14 lat, zginął w Bodakach.
39. Ewa Jankowycz	Myscowa	— rozstrzelana przez Niemców w Myscovej.
40. Wasyl Kapral	Myscowa	— rozstrzelany przez Niemców w Żmigrodzie.
41. Seman Kityk	Myscowa	— zamordowany w Oświęcimiu.
42. Andrzej Kityk	Myscowa	— zamordowany w Oświęcimiu.
43. Wasyl Kuk	Myscowa	— zginął w walce w Myscovej.
44. Josyf Kożyniowski	Myscowa	— zginął w Myscovej.
45—48. Kożyniowscy	Myscowa	— zginęła cała rodzina, żona Josyfa i troje dzieci — od pocisku.
49. Stefan Kielo	Myscowa	— zginął od kul banderowców w Tarnopolu.
50. Dymitr Kielo	Myscowa	— zginął w Niemczech.

51—52. Fedor Łabyk i jego córka	Myscowa	— zginęli w Myscovej.
53. Jan Łazoryk	Myscowa	— zastrzelony w Myscovej przez szowika Rusynkę.
54. Dymitr Łazoryk	Myscowa	— zginął pod Berlinem.
55. Stefan Malcew	Myscowa	— zamordowany w Oświęcimiu.
56. Leon Malcew	Myscowa	— syn Stefana zamordowany w Oświęcimiu.
57. Mikołaj Malcew	Myscowa	— syn Stefana zamordowany w Oświęcimiu.
58. Jurko Malcew	Myscowa	— syn Stefana zginął w Powstaniu Słowackim pod Banską Bystrycą.
59. Pajza Makuch	Myscowa	— zginął w Myscovej.
60. Michał Makuch	Myscowa	— zginął w Myscovej.
61. Matrona Makuch	Myscowa	— rozstrzelana przez Niemców w Krampnej.
62. Hryc Nestoriak	Myscowa	— zginął w Myscovej.
63. Maria Orszak	Myscowa	— zginęła w Myscovej.
64. Konrad Orszak	Myscowa	— zginął w Myscovej.
65. Łyszczarska	Myscowa	— zamordowana przez Niemców.
66. Maksym Posypanko	Myscowa	— zginął w Myscovej.
67. Wasyl Posypanko	Myscowa	— zamordowany w Oświęcimiu.
68. Maria Posypanko	Myscowa	— zginęła zasypiana w bunkrze.
69. Ewa Posypanko	Myscowa	— zginęła w Myscovej.
70. Ewa Mikołajczyk	Myscowa	— zginęła w Myscovej.
71. Michał Repak	Myscowa	— zginął w Niemczech.
72. Fedor Rusynko	Myscowa	— zastrzelony przez gestapo w Myscovej.
73. Konrad Rewak	Myscowa	— zastrzelony przez SS.
74. Pawło Borodin	Rosjanin	— partyzant oddziału Dymitra Łabyka, zginął w Powstaniu Słowackim.
75. Hryc Sysak	Myscowa	— zastrzelony przez polską bandę rabunkową w Myscovej.
76. Onufry Sysak	Myscowa	— w wieku 14 lat zginął w Myscovej.
77. Maria Sysak	Myscowa	— zginęła w Myscovej.
78. Stefania Soroka	Myscowa	— zginęła w Myscovej.
79. Stefan Sysak	Myscowa	— zginął w Myscovej.
80. Jan Solenko	Myscowa	— zginął w Myscovej.
81. Jan Sagan	Myscowa	— zginął w Myscovej.
82. Hryc Słabczak	Myscowa	— zginął od kul banderowców na Ukrainie.
83. Jan Słabczak	Myscowa	— zginął od kul banderowców na Ukrainie.
84. Dymitr Słabczak	Myscowa	— zamordowany w Oświęcimiu.
85. Stefan Szkymba	Banica	— zginął w walce pod Świerżową ^{Ruska}
86. Teodor Tyrpak	Myscowa	— zamordowany przez gestapo w Rzeszowie.
87. Jan Tymyk	Myscowa	— rozstrzelany w Krampnej.
88. Iwan Tiutiunow	Rosjanin	— partyzant Łabyka zginął w walce pod Świerżową ^{Ruska} .
89. Maria Chomycz	Myscowa	— zginęła w Myscovej.
90. Piotr Chac	Myscowa	— zginął w Bodakach.
91—92. Chac — żona Piotra i dziecko	Myscowa	— zastrzeleni przez Niemców.
93. Hryc Wodzik	Myscowa	— zamordowany przez bandę.
94. Andrzej Zawijski	Korołyk Wołoski	— zamordowany razem z Wodzikiem pod Foluszem.
95. Marta Zawada	Myscowa	— zginęła w Myscovej.
96. Zdzieba Fedor	Myscowa	— zginęła w Niemczech.
97. Michał Zdzieba	Myscowa	— zginął w Niemczech.

Много, барз много гробів Лемків ест розсіяних по світі. Много гробів і цминтарів розсіяних ест і ту, на Лемковській землі, хоч о многих людях, похоронених на той землі - забуто. Забуто о том цминтарю в селі Скальник коло Жмігроду, где в 1944-1945 pp. Німці похоронили кількасот своїх жовніров. Цминтар тот заорано зараз по войні і нема сліду, умерши мовчат, а може газдови потребне было поле орне, а не цминтар? Вшытки і мої приятели, і противники были жертвами жорстокой войни.

Вічна Вам Память!

Такими словами закінчил свои военни спомини Иван Фуджак.

Од Я.З. : Описів партизанской

(Продовження на ст.4)

(Продовження з ст.3)

войни збереглося немного. Тим цінніший єст опис дій одділа партизанского "Борці за свободу", представлений давним жительом села Крампна - Михаила Кобеляка на сторінках газети "Карпатска Русь", видаваної в США, Н-р 14, 1995 р. з дня 7-го липця 1995 р., ст. 5.

ЛЕМКІВСКИ ...

(Продовження з ст.2)

Ціти.

Ева уродила старшому Миколови трох синів: Івана, Василя і Теодора. Иван з Марийом маюг трох синів: Миколу, Влодка і Ваня. Влодко оженился з американском Лемкиньом і буде доми коло Нью-Йорку, але тужит за крайом. Ваньо живе і працює в Яслисках. Николай взяв за жену Пелагию з села Поляни, побудовалися в сусідстві отця і Пеля уродила йому трох синів: Крися, Ярка і Радка. Родина Голютів єст одним з трох в селі, в котрой родиче до дітей ищи бесідуюг по лемківски, а діти відповідаюг, коли близко нема чужих, в той самой бесіді. Як гварил Теодор, перед войном в Тильаві таких лемківских родин было майже двіста.

Война, повоенни переслідуваня, еміграция (правдоподобно більше єст тепер Лемків в Нью-Йорку, ніж в цілої Польщи), натоміст в послідном поколіню школа і телевизия спричинили, же круг лемківской культуры, в тих краях "од завше" корчится з року на рік. Ищи старий Гоч з Зындрановой робит чуда, аби утримати в свойом селі, 5 кілометрів дорогом, три кілометри через гори з Тыляви, скансен лемківский, ищи організує фестивалі пісні і танцю, але грошей з Міністерства Культури і з воеводства єст штораза менше, а старий Гоч также не єст вічний. А кромі того скансен не заступит живой культуры.

Отже прошу Голютів, іх синів, а особливо внуків:

Прошу вас, бесідуйте по лемківски.

Бесідуйте по лемківски, збережіт свій язык, то чинит вас богатшими од сусідов - Поляков, бо ви і так юж сильно закоріненни в польской культурі, лем тепер мате послідну шансу, захованя той старой, народной культуры, з котрой ви вишли. Ищи будут запрошати на університети, аби послухати як звучит язык Карпато-Русинів. А звучит предивно: посторонний слушающий з трудом одріжнит його од українского, але прецінь ріжниця сут. Підставове слово "говорити, розмовляти" - по українски "говорити" - переводится на лемківске бесідувати. І звідси близко до сімнацятівічної польщини, в котрой

слова "biesiadowac", "biesiada" означали розмову, дискусию. А і польска бесіда Лемків близша Яна Хризостома Пасковой, ніж польской телевизії. Треба знати основи складні давних Поляків, аби зрозуміти найкоротшу занотовану мною розмову меже Ваньом і Марийом Голютами:

« Зас где сут?

- Злягли прецінь.

Переводится то на теперішну польщину: "А где мама?" - "Пішла юж спати?" "З пана - то романтик", - усміхаєся Теодор Голюта, - "а житя має свои тверди закони: за пядесят років лем в енциклопедиях будут о нас писати, же были-жили колиси Лемки. Навет сліду по нас не остане на тих землях.

Але найважнійше однак, же удалося нам пережити войны. Бо война то у нас была не одна, не дві..."

ПРО ШТО ПИСАЛИ СТАРИ КАЛЕНДАРИ...

СТАРА ПРИПОВІДКА

То было дуже давно, коли ище люде и звірята могли розговоритися меже собом. Один газда мал пса, но тот пес мал хвост кудлатый от конца до конца, то господарь не любил своего пса, не давал му їсти, так пес не мал силы брехати. За то господарь отогнал го от хижы.

Так пес пошол глядати живности по лісі. Ходит там и ходит, але не нашол нич и вышол змученый на поляну. На той поляні сидит волк и роззератся, ци бы ся му дашто не трафило зысти, бо был голоден, та и пришол к тому псу и му повідат:

— Я тя зым, бо-м барз голоден.

А пес повідат:

— Та што с мя добудешь, кедь лем сами кости?

Волк попризерался на него, тай повідат:

— То правда, же-с барз худый, але як хочешь, то будешь тлустый.

— Та я хочу быти тлустый, — повідат пес.

— А як так, то добри. Твой газда має овцы, то я там приду сей нocy по овцу, а ты будешь барз брехал, и мя отженешь.

И так ся стало. Пес волка отогнал. Газда вышол надвір, што таке, бо пес так давно не брехал. Вышол за стодолу, а волк втіче. Вернулся газда до хи-

жы и повідат жені:

— Бабо, та мы маме доброго пса, лем треба го добри годувати, бо бы овца нам пропала.

Тай зачали му давати хліба с молоком, и пес зачал тлустнуги. О пару місяцев пес стал гардый и моцный, тай зас пошол до ліса на тоту самую поляну. И самый тот волк там сидит.

— Ну та тераз я тя зым, — повідат волк, — бо вижу, же-с тлустый и выпасеный.

А пес повідат:

— Кебы я ся ти дал?

Волк голоден был, тай до пса, а пес выскочил волкови на хирбет и го пожер моцно. Волк отступил и повідат:

— То за то, што я тя добри дорадил, ты мя так пожер. За то теперь будеме мати войну.

И волк оповіл псови, где ся будут бити, в котром лісі и в який день. Так ся розышли и начали приготовлятися до войны. Волк взял собі до помочы медведя, а пес си взял когута, и кота, и качку. И так идуг на тоту войну.

Волк каже медведьови выйти на найвысшого дуба, жебы виділ с далека, яке войско пес веде. Медвідь пошол на дуба и позерат. А там уж иде тото войско: пес наперед, когут за ним, за когутом кот, а за котом качка. Волк звідуюєся, ци уж идуг.

— Идуг, идуг, — повідат медвідь.

— Та як выгядат тото войско? — пытатся волк.

— Дуже страшне войско, — повідат медвідь. — Пса познам, а других не могу ани познати. То пес иде наперед, а за ним якаси чударна створа, котра має велику копию зозаду и барз весела. А дальше иде такой зграбный, цекавый и тыж копию за собом тягне. Нарешті иде якийсь таке горбате, все пыском чогось по земли гядат и камінья зберат.

Волк настрашился и повідат, же ся скрыє, бо ся боит, а медвідь най с дуба смотрит, што буде. Так волк загрыбся до листья, лем му конец хвоста было видно. Як войско пришло под того дуба, то волк хотіл собі поправити лежанье, и хвост ся му порушал, а кот хап за кончик хвоста пазурами и вкусил. Волк зрычал и втюк, а кот ся встрашил волка, тай на того дуба, на котром был медвідь. И медвідь ся встрашил, же го вкусит, як и волка, то скочил с дуба просто на землю, аж брїх му пукнул, и там медвідь остался на все.

Так пес войну выграл.

И. Ящицак.

З КНИЖКИ ТЕОДОРА ДОКЛІ "НАША ГРОМАДА"

Шумит вітер над горами

Шумит вітер над горами,
Шумит собі з тиха,
Плачут лемки звыганяны,
Бо зазнали лиха:
Плачут они гын над Одром,
Де ім пришло жыти;
И над Нисом, и над Бобром,
Всядиль плач іх чути.
Не зреклися своей мовы,
Ни старых звычаїв,
А и дітий шлют до школы,
Жебы дашто знали.
Лем полякы на них смотрят,
Як вовк на ягнятко,
И на кождім кроку шкодят,
Кед лем можуть дашто.
Але лемкы тверды люде!
Вшытко перетерпят,
Лем же товдиль пізно буде:
Для тых, што іх гноблят...
Шумит вітер гын в Карпатах,
Бесідує з ними,
Його шуму чуют в "хатах"
Лемкы на рівнині.

Лемковина буде наша!

Краю наш милений,
Чудесний, зелений:
В більшости гористий,
А и каменистий.
Дуже там потоків,
Звертистых вертепів,
А лісы чудесны!
Під хмары небесны.
В тых лісах пташына
Без ліку сой літат
И ріжна звірина
Провадит там жытя.
Вшытко, што там жыло,
Барз тебе любило,
Хто лем тя раз віділ,
Барз високо цінил.
Бо як не любити
И тіж не хвалити?
Кед ес мі так милий,
Лем барз нещасливий.
Лемкы розогнаны
По цілому світі,
Хыжы розобраны
И нее де жыти.

Церкви попадали,
А другы знищили,
Кресты повалены,
гробы зароснены.
Не чуеш ту мовы
Цілыма роками,
Понищены школы
Разом зо селами.

Горбки терньом вкриты,
Лісы вырубаны,
Дорогы розрыты,
Чекают за нами.

Вшытко зрабуване,
До решты знищене,
Земля спльондрувана,
Страшно запущена.

Пташків тепер нее,
Не мило ім жыти,
Лем вовк дагде вые
В лісі на розпути.

Грибы перестали
В смеречках роснути,
Малины здичали
И не хцут квітнути.

Лем трава, яфыры
Роснут сой високо,

Ягоды червены
Стелятся шыроко.

Мы тебе любиме!
Нещасна країно,
Слезами тя кропиме,
Наша любя Лемковино.

Бо ты нас ховала,
Як найліпша мати,
Вшытко-с нам давала,
Што-с нам могла дати...

Зато всі так плачут,
За тобом наричут,
Все тя вспоминают,
Все до тебе втічут.

Краю наш коханий
Памятай тіж о нас!
Твій нарід прогнаний —
Видит тебе в снах.

Лемковино, краю наш,
Нам пречудна краса!
Хоц нам одобрена,
Будеш ицы наша!

Забудме наши непорозумліня

Не дільмесь на групы,
Бо мы една родина,
Шануймесь докупы,
А зрадіє наша Лемковина.

Зашумлят товдиль Карпаты
Радосну пісню лемківску
И люде будут нас шанувати
За нашу любов прадідівску.

Бо нас николи нич не ділило,
Были зме бідны, нещасливы.
Штож тепер нас роз'єдинило:
Чужы богацтва, чужы нивы?

Коли мы тото не поправиме,
То страшно тяжкы гріхы ро-
биме,

И наша мати Лемковица
На вікы зречесь нас любима!

А гріх тот піде на поколіня
И ништо нам го не одпустит,
Бо то ест зрада недопустима,
Хто до нью свідомо ся допус-
тит.

Забудме вшытко, як наро-
ком,
Нашы взаімны непорозумлі-
ня,

А робме крок за кроком,
Буде щаслива наша родина.

А як підеме вшыткы разом,
То ништо нич нам не пошко-
дит,

Бо знаме добрі, то є доказом,
Же в едности сила ся родит.

Товдиль будеме сильны и
розумны,
Любов нам буде товаришы-
ти,

Не зинцат нас ворогы неум-
ны,

И мы можеме ціль нашу до-
сягнути.

Памятайме о тім вшыткы,
Же край наш барз знищений:
По горах терня, неужыткы,
А нарід з нью вышмарений.

Нашы приятелі в зимі

Зима, зима! Снігом дує.
Мороз річки ледом кує.
Заміт велич крыє хыжы,
В лісі реве елень рыжий.
Горы вкриты, як перином.
Пречудном білом вкrywом.
Сосны, буки и ялиці
Аж хвіються, як паниці.
Пташків мало дагде чути,
Бо не мают з чога жыти,
Прилетіли ближе к хыжам
И цвіркают: "гынём, гынём!"
В хыжах діти босы, голы
Коло пеца доокола:
Гріют ногы, гріют руки
И слухают тоты звуки.
Погрілися, порадили,
Взяли хліба надробили
И вынесли гын до садку,
Тай всыпали в пташу будку.
Так штоденно добры діти
Не забыли іх кормити
И пташкы так прожили,
А на весну гнізда вили.
Вили в саді и під стріхом:
Скоро, звинно и з утіхом.
Потім малых сой вывели,
З того барз щасливы были,
Не лем пташкы, но и діти.
Мило ім было видіти.
И рішыли так робити —
Пташків в зимі все кормити.

Курна хыжа в зимі

Свище вітер и в долині,
Тріщит стара калениця,
Люде сідят в хыжы в дымі,
Бо на дворі курявиця.
Поставали коло пеца,
Зокручаны в плахты, чугы,
На помістку теля, паця,
При кобицы з бочки дугы.
Вшытко в хыжы розміщене,
В кождім куті повно вьсього,
Всядиль сіно натрясене,
Бо коровам несли його.
Під припецком вшыткы куры.
Тіж сніданя істи хотят,
А в боіску псиско бурий
И голубы сой гуркотят.
Двері на розстеж отворены,
Жебы дым нима выходил,
Кычки чорны обчаджены,
Як бы дахто іх осмолил.
Ціла хыжа жытя повна:
Чути крикы и то смішны,
В пецу тріщат смільны дровна,
На выглядах квіты ріжны.

Лемковске дівчатко

Я мала Марися,
Лем сім років маю.
Барз люблю вчытися
И маму кохаю.
Люблю тіж братика
И цілу родину,
Чорного котика —
Та ляльку тетину.
Нигда ся не встыдам
По своему радити,
Вшыткым ту присігам!
Так дале робити.
Бо мене так мама
На выгнаню вчыли,
Тепер знаю сама,
Же добрі робили.

Люблю тіж Высову,
Бо одтамаль мама,
Люблю Лемківщину,
Хоц она знищена.